

Čedomir Čupić

*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

Vojislav Stanovčić – hodajuća biblioteka*

Fizički nas je napustila hodajuća dobrota i telo koje nas je uvek obasjavalo u susretima kao sunce život. Ima ljudi koji su sazdana od dobrote. Dobrota kod njih izvire iz dubine njihovog bića, iz njihovog unutrašnjeg mikrokosmosa. Ona se pokazuje i pogledom i pokretom, i govorom i razgovorom. Dobrota se iz njih izliva i teče stalno, prirodno kao niz slapove vodopada. Navire i ne prestaje, nikada ne presušuje. To je, upravo, karakterisalo profesora Vojislava Stanovčića od kada sam ga upoznao na osnovnim studijama daleke 1968. godine. I kada je predavao i kada je ispitivao dobrota je iz njega stalno izbijala, nama na dar. Tražio je od nas studenata mnogo, ali još više je nama darivao. Pogledom je upirao i tražio naše najbolje mogućnosti i vrline. Tragao je za njima u nama da bi nas podsticao da se prema njima orijentišemo, koristimo i živimo.

Profesor Stanovčić rođen je tamo gde je zvezdano nebo visoko, a dole more duboko. Njegov prvi pogled kretao se između lovcenskih i orjenskih visina i oštrina i izrezbarene zalivske pitomine Boke i Mediterana. To je prostor silaska i penjanja – prostor napora u kojem se silazi zbog potreba i iz radoznalosti, a penje sa tovarom životnih potrepiština, znanja, ideja i inspiracija. Između neba i mora odvija se život jave i sna, mašte i realnosti.

U njegovom kraju iz darovitih ljudi izletala je, poput munja, iskonska mudrost, dobar i dubok uvid u stvarnost, pouke proizišle iz nataloženog iskustva prošlih i sadašnjih generacija, okružene i osnažene dobrim običajima i još boljim namerama. Tu je oštro razdvajano dobro od zla, istina od laži, pravda

---

* Prošireni oproštajni govor povodom smrti akademika prof. dr Vojislava Stanovčića izrečen na Komemorativnoj sednici na Fakultetu političkih nauka, 16. juna 2017. godine.

od nepravde. Ljudske priče, u njegovom zavičajnom krajoliku, bile su nato-pljene junaštvom i herojstvom, karakterima i tragedijama, životnim drama-ma. Sve je tu bilo elementarno i iskonsko. Duboko se sve to urezalo u Vojinu dušu i duh i uticalo da se kod njega izgradi kao posebno, bitno i značajno mor-alno biće. Ovo biće bilo je kod njega iznad svih ostalih. Sve ostalo se u nje-govoj ličnosti orijentisalo oko njega i sa njim. Bio je nenametljiv i tihi uzor. Odlučan kada treba, a uvek otvoren i dobronameran. Nažalost, uz čestite, bio je okružen i zavidljivim i zlim ljudima punim mržnje i podlosti. Ali, njihovo zlo nikakvog traga na njegovu ličnost nije ostavilo iz jednog jedinog jedno-stavnog razloga: on je naprosto bio čovek bez mržnje i osvetoljubivosti. Na zlo je odmahivao rukom kao da otklanja od sebe zle duhove ili dosadne muve. Uvek je pomagao, a nikada odmagao. Družio se sa ljudskim vrlinama, a ne sa njihovim slabostima i manama.

Profesor Vojislav Stanovčić rođen je u Ublinama, 2. jula 1930. godine. Osnovnu i srednju školu završio je u Herceg Novom i Zagrebu. Na Pravnom fakultetu u Beogradu diplomirao je sa odličnim uspehom 1955. godine. Uporedo sa doktorskim studijama na Pravnom fakultetu, studirao je svetsku književnost na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. U toku doktor-skih studija bio je i na postdiplomskim studijama na Fakultetu društvenih nau-ka u Lesteru u Velikoj Britaniji školske 1960/1961. godine. Doktorirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu u januaru 1965. godine na temu „Industrijska demokratija – shvatanja u britanskoj socijalno-političkoj teo-riji”. Školske 1968/1969. godine izabran je za docenta na novoosnovanom Fakultetu političkih nauka u Beogradu za predmet Istorija političkih teorija, a iste školske godine na fakultetu predavao je i Uvod u pravo. Za vanrednog profesora izabran je 1974, a za redovnog 1979. godine.

Profesor Stanovčić je među utemeljivačima političkih nauka, ali i Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu. On je život potpuno po-svetio nauci, svetom profesorskom pozivu i porodici. Usavršavao se na naj-značajnijim i najpriznatijim svetskim univerzitetima – Harvardu i Jejlju iz oblasti političke teorije. Upoznao je najznačajnije i najvrednije svetske teo-retičare, mislioce i profesore u drugoj polovini 20. veka. Držao je predavanja na prestižnim američkim, evropskim i azijskim univerzitetima. Učestvovao je na međunarodnim naučnim i stručnim konferencijama na skoro svim konti-nentima. Bio je u najboljem značenju putujući misionar nauke, poziva, pro-svećenosti i humanizma. Od 1985. godine član je Međunarodnog udruženja za političke nauke. Učestvovao je saopštenjima i bio član tri Komiteta i Saveta Međunarodnog udruženja za političke nauke. Bio je član Udruženja za poli-tičke nauke Jugoslavije, posle raspada te zemlje, Srbije i Crne Gore i, na kraju, Srbije.

Profesor Vojislav Stanovčić je prvi akademik s Fakulteta političkih nauka. Izborom za člana najznačajnije naučne i umetničke institucije u Srbiji odati je priznanje ne samo njegovom radu i njegovoj moralnoj kulturi već i političkoj nauci kao jednoj od najmlađih nauka u akademskoj zajednici, ali i Fakultetu

političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Kao akademik u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti (SANU) bio je sekretar Odeljenja za društvene nauke, predsednik Međudodeljenskog odbora za proučavanje manjinskih i ljudskih prava, predsednik Upravnog odbora Etnografskog instituta SANU i predsednik Upravnog odbora i član Naučnog veća Geografskog instituta SANU „Jovan Cvijić“. Izabran je i za člana Saveta za etničko sporazumevanje čuvene i prestižne Karnegijeve fondacije iz Njujorka.

Profesor Stanovčić dobitnik je i značajnih i uglednih nagrada, uključujući „Zlatni pečat“ Međunarodnog centra za etnoistoriju i antropologiju u Palermu 2010. godine. Ta nagrada smatra se najznačajnijom svetskom nagradom za etnologiju i antropologiju. Dobitnik je i nagrade „Vojislav Stojanović“, koju dodeljuje Udruženje univerzitetskih profesora i naučnika Srbije za 2010. godinu. Takođe, dobitnik je nagrade Fonda „Miodrag Jovičić“, koja se dodeljuje za doprinos proučavanju ustavnog prava i uporednih političkih ideja i sistema. Profesor Stanovčić dobio je i nagradu „Vitez poziva“, koja se dodeljuje za odbranu vrednosti i životnu doslednost. Treba istaći i nagradu Grada Beograda za 2007. godinu za najbolju knjigu iz oblasti društvenih i humanističkih nauka, odnosno za njegovo kapitalno delo *Politička teorija* tom I.

Knjiga Vojislava Stanovčića *Politička teorija* pripada kapitalnim delima politikologije. Ovo delo karakteriše sistematičnost, analitičnost, širina i dubina uvida i analiziranja političkih teorija, ali i pristupi i sinteze u njihovoj obradi.

Istraživački poduhvat akademika profesora Stanovčića je kako naučnog i filozofskog tako i enciklopedijskog karaktera. U njemu se ređaju ideje, saznanja, znanja, činjenice, istorijske i društvene okolnosti, filozofske i etičke koncepcije, moderne i savremene teme i problemi političkih teorija. Po otvorenosti, širini i pristupima, ovo delo pripada najboljim radovima iz oblasti političkih nauka.

Stanovčić je u ovoj knjizi razmatrao i obradio izazove i odgovore koje su političke ideje i institucije tokom istorije provocirale i zahtevale od mislilaca i političara. Obradeni su i temelji poredaka i civilizacija, odnosno učenja utemeljivača velikih svetskih religija i velikih političkih mislilaca. Poseban deo posvećen je učenjima o smislu istorije, u kojem su obrađeni pravci kretanja društava, istraživanje civilizacije i filozofije istorije, kao i kritički pristupi istoricizmu i determinizmu. Razmatrani su, u ovom delu, i problemi vezani za sukobe koji su bili proizvod političkih poredaka tokom istorije. Stanovčić je obradio i složene odnose između etike i politike, kako u teorijskom tako i u istorijskom kontekstu. Posebno je problematizovao čovekov odnos prema slobodi, odnosno čovekov položaj kao podanika ili kao slobodnog građanina u političkom poretku. Analizirao je dela značajnih istoričara i velikana književnosti u kojima su razotkrivani i opisani karakteri političkih pojava i poredaka.

U knjizi su temeljno obrađeni oblici autoritarnih poredaka od „istočnjačkog despotizma“ do zapadnoevropskog apsolutizma, odnosno bitne karakteristike despotizma, tiranije, diktature i oligarhije. Obradio je i probleme vezane

za „makijavelizam“ i „državni razlog“. Posebna poglavlja u knjizi posvetio je političkom apsolutizmu i suverenitetu. Razmotrio je i probleme najboljeg političkog poretka, odnosno vladavine zakona, prema Platonu, Aristotelu i Ciceronu.

Razmatrajući društvene promene i njihov uticaj na politiku obradio je puritansku, slavnu, američku i francusku revoluciju, odnosno političke ideje i koncepcije koje su inspirisale i vodile njihove protagoniste, kao i nastojanja postrevolucionarne konsolidacije.

Posebno mesto u knjizi dobila je „sistemska“ politička teorija, odnosno njene ideje, oblici i institucije. Na jedan pedagoški, analitičko-sintetički način obrađene su demokratija, legalnost, utopija i antiutopija, elite, vladavina prava, federalizam, legitimnost, problem većine i manjine u demokratiji, totalitarizam, građansko društvo, populizam i konstitucionalizam, distribucija moći i podela vlasti, političke partije, država blagostanja i prava i slobode čoveka i građanina.

U knjizi je popisana i obrađena najrelevantnija literatura iz političke filozofije, političke teorije, filozofije morala i različitih disciplina političkih nauka.

Od mogućih pristupa u istraživanju političkih teorija profesor Stanovčić opredelio se za kombinovani. To je kombinacija teorijsko-komparativnog, istorijsko-komparativnog, sa monografskom obradom pojedinih političkih koncepcija najznačajnijih političkih mislilaca. U toj kombinaciji korišćen je kritički i monografsko-komparativni pristup. Na taj način postignut je dobar sklad između teorijskih i istorijskih uvida, empirijske građe i kritičkog preispitivanja.

Posebna vrednost ovog kapitalnog Stanovčićevog dela je interdisciplinarnost i u pristupu i u korišćenju literature. Tako je ovaj rad, pored teorijskih i empirijskih slojeva, oplemenjen i saznanjima iz filozofije, istorije, antropologije, sociologije, prava, ekonomije, psihologije, kulturologije, teologije i književnosti. Formulacije u radu su precizne i jasne.

Stanovčićevo delo plod je dugog bavljenja problemima istorije političkih i socijalnih ideja, političkih teorija i političke filozofije. On je od samog početka u svojim radovima bio iznad ideoloških obeležja i uvek je u njima do izražaja dolazilo ono što pripada najboljoj svetskoj baštini. Knjiga *Politička teorija* pisana je po uzoru na najbolje primere istaknutih političkih filozofa i teoretičara druge polovine 20. veka. Ovo delo nije samo prilog naučnom, odnosno teorijsko-istraživačkom radu i pedagoškoj upotrebi, već i praktičnom obrazovanju za izgrađivanje kritičkog demokratskog obrasca mišljenja, delovanja i ponašanja.

Profesor Vojislav Stanovčić objavio je nekoliko stotina naučnih studija, članaka, eseja, enciklopedijskih odrednica, osvrti i prikaza knjiga iz filozofije, književnosti, društvenih i humanističkih nauka. On je, kada je u pitanju nauka, društvenim pojavama, odnosima, problemima i temama pristupao multidisciplinarno. Sve što je radio obrađivao je maksimalno i optimalno, nikada

ne zapostavljajući i previđajući i ono minimalno, odnosno sve je to radio sa snažnom imaginacijom i dostupnom argumentacijom.

Profesor Stanovčić pripadao je malom broju velikih erudita sa enciklopedijskom širinom, preciznošću, uvidima i jasnoćom, ne samo u okviru društvenih i humanističkih nauka i disciplina, već i dobrim poznavanjem svega bitnog u prirodnim naukama. Imao je temeljnu filozofsku kulturu, kao i poznavanje i upućenost u svetsku i našu književnost. Kod njega je podjednako bila razvijena radoznalost i za teorijska znanja i pristupe, kao i za empirijske i praktične uvide, ali i lično praktično iskustvo. Razumevao se u tehnike i tehnologije i posedovao znanja za njihovu ličnu upotrebu i primenu.

Aristotelovski se odnosio prema stvarnosti, a platonovski i hegelovski prema idejama. Na predavanjima je demonstrirao antičku i germansku metafizičnost i anglosaksonsku praktičnost, a iznad svega mediteransku raskošnost i finoću. U njegovom društvu uživalo se kao na osunčanim proplancima. U prijateljstvu je pokazivao izuzetnu osetljivost i prefinjenost. On je primer čoveka koji zna da treba stalno negovati prijateljstvo. To je moćno pokazivao i dokazivao. Bio je čovek časti i čašćavanja, blagosti i naklonjenosti, srčanosti i duševnosti. Prema drugima bio je čovek velikih vrlina – otvoren, pristupačan, spreman da se uživi i u probleme i nevolje drugih, da dâ savet, da pomogne, da ohrabri, da podstakne i da nesebično s drugima podeli svoja znanja i iskustva. U svetom profesorskom pozivu on se delio i u nama studentima na najbolji način i s najbogatijim plodovima umnožavao, a nas naučno i stručno rascvetavao.

Profesor Vojislav Stanovčić bio je hodajuća ogromna biblioteka. U deliću njegovog mozga smešten je lavirint polica na kojima je natrpano znanje i iskustvo, i svetsko i ovdašnje. Kad god ga za nešto zapitate, iz njegovih očiju kao iz bezdanskih dubina zasija neki dijamant znanja, a pokretom i govorom obasjavaju vas biserni i prosvećeni sadržaji. Njegove objavljene knjige i one koje su u pripremi trajno će zračiti budućim generacijama akademaca, naučnika, profesora i stručnjaka. Profesor se odnedavno preselio svojom duhovnošću, duševnošću i delom na police biblioteka iz kojih će nas stalno podsticati, opominjati i bodriti njegove misli, znanje, stvaralaštvo i duh – da gradimo neke bolje ljudske odnose i prijateljstva.